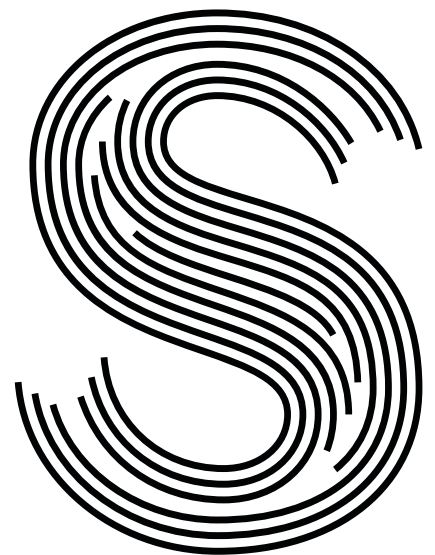


ALVA NOTO & FÖNNESZ

Podcast



Program Alva Noto & Fennesz present Continuum, který je poctou hudebníkovi, ale i herci Rjúiči Sakamoto, měl premiéru v Římě a byl uvedený letos na barcelonském festivalu elektronické hudby Sónar: Prague Sounds hostí jedno z vůbec prvních uvedení tohoto velkého projektu. Pokud chceme zrekapitulovat, co lze očekávat, musíme si postupně představit tři osobnosti - nejen výborné hudebníky, ale i originální osobnosti, které skutečně ovlivnily hudbou posledních padesáti let.

Prvním z nich je Rjúiči Sakamoto: patrně jeden ze dvou nebo tří nejpoblárnějších japonských hudebníků ve světě, což odrazily i mezinárodní reakce na jeho úmrtí v březnu 2023. Sakamoto jako by žil několik různých životů: to je docela důležité, pokud chceme rozplést povahu jeho tvorby. Prosadil na konci 70. let s kapelou Yellow Magic Orchestra, která se se svým elektronickým popem stala na necelou dekádu miláčkem Japonska. Oni do úvodu svého raného elpíčka pustili zvuk elektronické hry, pípání, což bylo téměř populistické, ale taky novátorské a velmi chytré a oslovující mladou generaci. Jednali pod vlivem německých Kraftwerk, ale svou popularitou spustili japonskou verzi beatlemánie: když nastoupili na povinnou vojnu, prožívalo to celé císařství. V roce 1983 se začala odvíjet druhá větev jeho kariéry. Rjúiči Sakamoto složil filmovou hudbu ke kruté romanci z japonského zajateckého tábora Merry Christmas Mr. Lawrence - a sám si ve filmu dokonce zahrál, po boku Davida Bowieho. Drsnou a násilnou realitu druhé světové války doprovodil líbeznou muzikou, která ho zapsala jako autora schopného stimulovat emoce. Ten obří úspěch velmi ovlivnil, co se se Sakamotem dělo v dalších dekáдах, zvlášť když se stal laureátem Oskara za hudbu pro Bertolucciho film Poslední císař. Vytvořil hudbu k zahájení olympiády v Barceloně, množila se klavírní alba s emocí nostalgie a melancholie. To byl Sakamoto občas až moc lyrický a citový, ale upevnilo to jeho pozici postmoderního Japonce mezi východem a západem.

A k té patřil, řekněme, ještě jeho třetí život. Už jsme zmínili, že hrál ve filmu po boku Davida Bowieho: ten se stal jeho spojkou na angloamerickou scénu hudebních alternativců a hledačů. Rjúiči se ocitl ve slavném berlínském nahrávacím studiu Hansa, kde spolu s Davidem Sylvianem nebo ambientním trumpetistou Jonem Hassellem kombinoval styly, a jindy se setkával se skutečně dlouhou řadou osobností od Briana Wilsona z Beach Boys, Iggyho Popa, Bootsyho Collinse, Caetana Velosa, Laurie Anderson a Youssou'n Doura až k producentům Billu Laswellovi a Hectoru Zazou. Spolupracovali s ním dokonce i revoluční skladatel John Cage a tibetský dalajláma. Sakamoto žil v New Yorku a říkal, že jeho oblíbenou národností je status cizince.

Právě určitá velkolepost Sakamotovy kariéry vyvolávala od přelomu milénia otázky: nestal se hvězdou recyklující minulost, neztratil chuť hledat dál? Když ho oslovila nová generace elektroniků jako svou váženou ikonu, omladilo ho to a stal se živoucím tvůrcem pro jednadvacáté století.

K těm mladým novátorům patřil i Carsten Nicolai, který si říká Alva Noto - dnes patrně nejvýraznější hudebník, který vzešel z bývalé NDR, „východního Německa“. V jeho přístupu je laboratorní, průzkumný element a jasná afinice k vědě. Když vzpomíná na léta bezčasí v Karl-Marx Stadtu, dnes už zase Chemnitzu, tak říká: „Čas a peníze měly tehdy jinou hodnotu: to je asi největší vliv, který na mě mělo dospívání v socialismu.“ Potkal se tu s podobně naladěnými kumpány: shodli se mimo jiné na tom, že je víc zajímá hrát s automatickým bubeníkem než s živým. S Frankem Bretschneiderem nejprve založili každý své vydavatelství, pak zkombinovali části názvů a sloučili je do značky Raster.Noton, která dnes už zase neexistuje, ale její prestiž nepochybně ano. Přesně se tu zrcadlí, co je na elektronické hudbě zajímavé: struktury-rastry a nejrůznější zvuky, jež vůbec nemusely být tónem. Bretschneider říká: „Byla to léta sjednocení. Taký to byla doba redefinice: museli jsme se rozhodnout, jak budeme v nových podmínkách žít.“

Nicolai v té době začal rozvíjet svoje systematické metody. Unikavá podstata zvuku a toku paprsků ho přitahovala už od dětství, kdy věřil, že dokáže komunikovat s netopýry. Pořídil si oscilátory a generátory zvuku. Jeho materiálem se staly zvukové a světelné vlny, elektřina. Často také sápkoval nenápadné zvuky z všedního života s technologiemi: pípání a bzukot faxů, mobilů, počítačů. Data a informace, převáděné do vizuální nebo zvukové podoby, ho silně zajímají dodnes.

Když Alva Noto vyjel na své první japonské turné, požádal ho Rjúiči Sakamoto o remix své hudby a poslal mu asi hodinu materiálu. Noto vzpomíná: „59 minut z těch šedesáti tvořily elektronické zvuky a já si uvědomil, že se mi nechce elektronicky remixovat elektroniku. Ale pak tam byl ještě krátký a prostý klavírní motiv, a ten mě zaujal.“ Carsten poslal Sakamotovi výsledný remix a on mu odpověděl zásilkou větší porce klavírní hudby. Protože se mu spolupráce s odrůstajícím mladíkem z Karl-Marx Stadtu, tehdy už zase Chemnitzu, zamlouvala, řekl, že mu prostě dává svou hudbu k dispozici. Alva Noto při svém přístupu často ignoroval pravidelné takty, zůstal mu jen uplývající tep - mřížka, grid, jak tomu sám říká.

Tvůrci jako on od přelomu milénia zkoumali, jak lze cracknout počítače a technologie ve prospěch neohraničené poezie, nátlakového noise a zvukových umění. Nezapomeňme, že to byla éra, kdy se poprvé staly notebooky běžným vybavením osobních uživatelů, a tak se zkoumalo, co mocné procesory od Applu a dalších výrobců dokážou. No a po letech se zvukem čistě elektronickým Alva Noto seznal, že tady, s Rjúiči Sakamotem po boku, může nabídnout velkou konfrontaci elektroniky a dějin hudby zakletých do klavíru.

Tak začala vznikat jejich pentalogie Virus. Rozvíjela se rafinovaně: na prvním albu Vrioon ještě běželo piano a elektronické šumopulsace paralelně. Pak ale vytvořil Alva Noto odbočku Sakamotova klavírního zvuku do svojí elektroniky, a začal tak zvuk akustického nástroje naleptávat. Klavír jako by se ocitl v drtičce a náhle morfoval, tón se štěpil na mikročástice a pak zase prodlužoval a kolísal jako v křivém zrcadle, ulpíval ve smyčkách, jako by čas na chvíli zamrzl. Rafinovaně se to dělo na studiových albech, Alva Noto byl toho ale schopen i živě, takzvaně „z voleje“ v reálném čase koncertu. Díky tomu zbyla silná albová nahrávka z jejich vystoupení v ikonické budově opery v australském Sydney. Myslím, že tahle hudba přitahuje i tím, že kráčí po samé hranici jemných emocí a úplné neutrality. Působí to záhadně. Sám Sakamoto přiznává vliv a okouzlení hudbou, která se citu nebrání. Říká: „Je to ironie: hudba z Asie ovlivnila Clauda Debussyho, a Debussy zase ovlivnil mě, studenta v Japonsku. Uzavřel se tak velký kruh.“

O pár set kilometrů jižněji, než leží Chemnitz, v Rakousku, žila od konce devadesátých let taky velmi schopná scéna experimentátorů. Christian Fennesz třímal v ruce elektrickou kytaru, ale její zvuk vedl do počítače a studiově i naživo ho vedl nečekanými cestami: asi jako vzpomínku rozpadající se v paměti, riffy a melodie ještě pořád rozpoznatelné, ovšem zároveň tonoucí ve vrstvách šumu. Trochu ambient, trochu poetika přiznaných poruchových zvuků, „glitchů“, no a zčásti i vliv shoegaze hudby „přehlcených systémů“, kapel jako My Bloody Valentine. Vzpomínám si, že když jsem v Divadle Archa pořádal Christianu Fenneszovi koncert, požadavek na technickém rideru jasně žádal neomezený limit hlasitosti na výstupu. Ale tyhle nejhluchnější časy jsou u Fennesze už myslím pryč.

Fennesz (který si zvykl užívat jen příjmení) oslovil Sakamota ke spolupráci v roce 2004. Jestliže Alva Noto je fyzik a geometr, u Fennesze nenajdeme absolutně nic pravoúhlého: je to abstraktní expresionista. Na prvním záznamu z římského festivalu Sala Santa Cecilia je těžké rozeznat, kde začíná Sakamoto a kde končí Fennesz: tohle je mohutný, až živelný tok elektroniky. Jejich poetika se usadila mnohem jasněji na albech Cendre (čili Popel, 2007) a Flumina (2011): průzračný, neuspěchaný klavír a kolem něj elektronika dlouhých tónů i basových ataků, občas v souznění a jindy v protiúkolu. I ti, kdo byli podezřívaví vůči sólovému prostému klavíru coby spolehlivému ohlašovateli filmových melodramat, museli uznat, že Fennesz a Sakamoto neždímají emoce, naopak zkoumají, jak na nás působí dosud neznámé konstelace zvuků. Koncertů se neodehrálo mnoho a představuju si, že to musel být máločemu podobný zážitek.

Když v březnu 2023 podlehl Sakamoto zhoubné nemoci, napsal jsem, že jeho podnětným spolupracím je definitivní konec. Ale spletl jsem se. Oba elektronikové, kteří od něj měli svolení přetvářet, remixovat a recyklovat jeho hudbu, neustávají - a vytvořili speciální příležitost pobýt ještě se zvukem, ale i duchem tvorby Rjúiči Sakamota.

Program Alva Noto & Fennesz present Continuum měl premiéru v Římě a byl uveden na barcelonském festivalu elektronické hudby Sónar: Prague Sounds hostí jedno z jeho vůbec prvních uvedení. Alva Noto a Fennesz v tomto projektu skutečně hrají naživo společně, což je unikát. Jednak jsou oba už dlouho dost hvězdnými jmény na to, aby se takhle spojovali, a pak - přístup každého z nich je odlišný. Možná že Sakamoto je jedním z mála toho, co je doopravdy spojuje. Oba jsou na scéně už čtvrtstoletí, ovšem oba pracují dál velmi relevantně a osobně. V tomhle případě se navíc spojují se scénografy, light designéry a videotvůrci, kteří tvořili mezinárodní tým ještě přímo se Sakamotem. Myslím, že velká šance tohoto projektu spočívá v tom, že i na úrovni globálních hvězd, jakou Sakamoto byl, lze s jeho památkou veřejně nakládat pietně, nekompromisně a kamarádsky.

Pavel Klusák
publicista